

70/2012

Vakavan väkivallan vähentäminen

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Vakavan väkivallan vähentäminen

Lausuntotiivistelmä

28.11.2012

Julkaisun nimi Vakavan väkivallan vähentäminen
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Tuuli Herlin

**Oikeusministeriön
julkaisu** 70/2012
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 3/61/2010 **HARE numero** OM004:00/2011

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105

ISBN (PDF) 978-952-259-256-9

URN URN:ISBN:978-952-259-256-9
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-256-9>

**Asia- ja avain-
sanat** vankeinhoito, vangit, vankeuslaki

Tiivistelmä

Oikeusministeriö asetti 18.2.2011 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi selvittää mahdollisuuksia vakavien väkivaltarikosten uusimisriskin vähentämiseen. Työryhmän oli valmistettava ehdotus soveltuvista väkivaltariskin arviointimenetelmistä ja niiden käytöstä rangaistuksen täytäntöönpanon eri vaiheissa. Tehtävänä oli myös selvittää tehostetun valvonnan käyttöä silloin, kun vangin riski syllistyä vakavaan väkivaltarikokseen vapautumisen jälkeen on arvioitu suureksi. Lisäksi oli mm. selvitettävä mahdollisuuksia liittää vapautumisen jälkeiseen valvontaan tiettyjen lääkeaineiden käyttökielto tai velvoite lääkityksen käyttöön. Työryhmä luovutti Vakavan väkivallan vähentäminen -mietintönsä oikeusministeriölle 20.6.2012.

Työryhmän keskeiset ehdotukset ovat koko rangaistusaikaa suorittavien, nk. vaarallisten rikoksenuusijoiden enintään kahden vuoden pituinen tiivis valvonta vapautumisen jälkeen sekä väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoiden ja kaikkien henkirikoksista tuomittujen nykyistä tiukempi, uusimisriskiarvion perusteella määrättävä ehdonalaisen vapauden valvonta. Mahdollisia uusia valvontamääräyksiä olisivat ehdoton päihteettömyys, tiettyjen lääkeaineiden käyttökielto, velvollisuus käyttää päihteettömyyttä tukevaa lääkitystä sekä sähköinen valvonta.

Oikeusministeriö pyysi mietinnöstä lausunnon yhteensä 29 viranomaiselta tai järjestöltä ja sai 25 lausuntoa.

Lausunnonantajien yleisarviot työryhmän tavoitteista ja ehdotuksista ovat myönteisiä. Nykyistä tiiviimpää vankeuden jälkeistä valvontaa korkean uusimisriskin vapautuneille pidetään erittäin tarpeellisenä. Osa lausunnonantajista näkee kuitenkin ehdotuksissa myös merkittäviä periaatteellisia ongelmia. Eniten kritiikkiä kohdistuu tiettyjen lääkeaineiden käyttökieltoa tai -velvollisuutta koskeviin ehdotuksiin, joita osa lausunnonantajista pitää perusoikeuksien ja lääkärin etiikan kannalta ongelmallisina.

Arvostelua kohdistuu myös ehdotuksiin koko rangaistusajan jälkeen toteutettavasta valvonnasta ja valvontamääräysten rikkomisen kriminalisoinnista, joiden kaikki lausunnonantajat eivät katso työryhmän ehdottamassa muodossa riittävän tarkasti täyttävän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksia.

Työryhmän ehdotuksia poliisin ja rikosseuraamusalan välisen vapautuneita koskevan tietojen vaihdon kehittämisestä sekä vankiloiden ohjelmatoiminnan lisäämisestä kannatetaan lausunnoissa yleisesti.

Osa lausunnonantajista pitää työryhmän ehdotuksia rikosseuraamusalan nykyisessä resurssitilanteessa hyvin vaikeasti toteutettavina ja pohtii myös mahdollisuuksia resurssien kohdentamiseen toisin kuin mietinnössä on esitetty.

28.11.2012

Publikationens titel Minskning av allvarliga våldsbrott
Remissammandrag

Författare Tuuli Herlin

Justitieministeriets publikation 70/2012
Betänkanden och utlåtanden

OSKARI nummer OM 3/61/2010 **HARE nummer** OM004:00/2011

ISSN-L 1798-7105
ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (PDF) 978-952-259-256-9

URN URN:ISBN:978-952-259-256-9
Permanent adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-256-9>

Ämnes- och nyckelord fångvård, fångar, fängelselag

Referat Justitieministeriet tillsatte den 18 februari 2011 en arbetsgrupp för att utreda möjligheterna att minska återfallsrisken vid allvarliga våldsbrott. Arbetsgruppen hade till uppgift att bereda ett förslag till lämpliga metoder för våldsriskbedömningen och användningen av metoderna i olika skeden av verkställigheten av straff. Dessutom utredde arbetsgruppen möjligheten att effektivisera övervakningen när risken för att fången begår ett allvarligt våldsbrott efter frigivningen bedöms vara stor. Därtill utreddes bl.a. möjligheterna att införa ett förbud mot användning av vissa läkemedel eller en skyldighet att använda läkemedel i samband med övervakningen efter frigivningen. Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande Minskning av allvarliga våldsbrott till justitieministeriet den 20 juni 2012.

Arbetsgruppens viktigaste förslag är att de s.k. farliga återfallsbrottslingar som förordnats att avtjäna hela strafftiden övervakas effektivt i högst två år efter frigivningen och att de fångar som återfallit i vålds- och sexualbrott samt alla fångar som har dömts för brott mot liv kan ställas under skärpt övervakning av villkorlig frihet på basis av en bedömning av återfallsrisken. Till de eventuella nya övervakningsbestämmelserna hör ovillkorlig drogfrihet, förbud mot användning av vissa läkemedel, skyldighet att använda läkemedel som stöder den övervakades drogfrihet samt elektronisk övervakning.

Justitieministeriet sände betänkandet på remiss till 29 myndigheter och organisationer och fick 25 remissvar.

Remissinstanserna ställer sig allmänt positiva till arbetsgruppens mål och förslag. Behovet att skärpa övervakningen av fångar med stor återfallsrisk efter frigivningen anses vara särskilt stort. En del av remissinstanserna ser dock också stora principiella problem i förslagen. Merparten av kritiken riktas mot förslagen om förbudet mot och skyldigheten att använda vissa läkemedel. En del av remissinstanserna anser att förslagen är problematiska med tanke på de grundläggande rättigheterna och läkarens etik.

Kritik riktas även mot de förslag som gäller övervakning efter avtjänandet av hela strafftiden och kriminalisering av överträdelser av övervakningsbestämmelserna. Några remissinstanser anser att dessa förslag inte tillräckligt noggrant fyller de krav som den straffrättsliga legalitetsprincipen förutsätter i den form som arbetsgruppen föreslår.

I remissyttrandena understöds generellt förslagen om att utveckla informationsutbytet mellan polismyndigheterna och brottspåföljdsområdet vid frigivning av fångar och att öka programverksamheten i fängelserna.

En del av remissinstanserna anser att det är mycket svårt att genomföra arbetsgruppens förslag på grund av den nuvarande resurssituationen på brottspåföljdsområdet och överväger möjligheten att rikta resurserna på andra sätt än vad som föreslås i betänkandet.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO _____	10
2	LAUSUNTOMENETTELY _____	11
3	LAUSUNNONANTAJIEN YLEISARVIOT EHDOTUKSISTA _____	12
4	LAUSUNNONANTAJIEN YKSITYISKOHTAISET ARVIOT EHDOTUKSISTA ____	14
4.1	Koko rangaistusajan jälkeinen valvonta _____	14
4.2	Ehdotus ja rikosoikeuden peruseriaatteet _____	16
4.3	Työryhmän ehdottama valvonnan kohderyhmä _____	18
4.4	Ehdotetut valvontamääräykset _____	20
4.5	Valvontamääräysten rikkominen _____	24
4.6	Ehdotetut arviointimenetelmät _____	25
4.7	Ohjelmatoiminta ja resurssit _____	27
4.8	Ilmoitusvelvollisuudet ja muu tiedonkulun kehittäminen _____	30
4.9	Lausunnonantajien muita havaintoja ja ehdotuksia _____	32
	LIITE _____	35

1 JOHDANTO

Oikeusministeriö asetti 18 päivänä helmikuuta 2011 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi selvittää mahdollisuuksia vakavien väkivaltarikosten uusimisriskin vähentämiseen. Työryhmän oli valmistettava ehdotus soveltuvista väkivallan uusimisriskin arviointimenetelmistä ja niiden käytöstä rangaistusten täytäntöönpanossa. Lisäksi työryhmän oli määriteltävä kohderyhmä, jolle on tehtävä erityinen arviointi vakavan väkivaltarikoksen uusimisriskistä. Työryhmän tuli myös valmistella ehdotukset siitä, miten uusimisriskistä tehtyä arviota hyödynnetään rangaistusten täytäntöönpanon aikana, vapauttamisprosessissa, valvotussa koevapaudessa sekä ehdonalaisessa vapaudessa.

Toimeksiannon mukaan työryhmän oli selvitettävä muun muassa tehostetun valvonnan käyttöä silloin, kun vangin riski syyllistyä vakavaan väkivaltarikokseen vapautumisen jälkeen on arvioitu suureksi. Lisäksi oli selvitettävä mahdollisuuksia liittää valvottuun koevapauteen ja ehdonlaiseen vapauteen tiettyjen lääkeaineiden käyttökielto tai velvoite lääkityksen käyttöön. Myös mahdollisuudet ulottaa päiheteettömyysvelvoite koskemaan valvontatapaamisten ulkopuolista aikaa oli selvitettävä. Työryhmän tuli tehdä ehdotukset tarpeellisista muutoksista sekä käytännön toimintaan että lainsäädäntöön.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimitettiin oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston osastopäällikkö, ylijohtaja Jarmo Littunen. Jäseniksi nimitettiin Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja Marko Hernesmaa, Psykiatrisen vankisairaalan vastaava ylilääkäri Hannu Lauerma sekä Itä- ja Pohjois-Suomen arviointikeskuksen johtaja Liisa Riittinen. Rikosseuraamusviraston keskushallintoyksiköstä nimitettiin jäseniksi ylitar kastaja Vuokko Karsikas ja lakimies Matti Vartia, joka siirtyi syksyllä 2011 hallitussihteeriksi oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle. Jäseniksi nimitettiin myös neuvotteleva virkamies Anja Heikkinen, lainsäädäntöneuvos Ulla Mohell ja suunnittelija Tuuli Herlin oikeusministeriön kriminaalipoliittiselta osastolta. Herlin toimi lisäksi työryhmän sihteerinä.

Työryhmä luovutti ehdotuksensa oikeusministeriölle 20 päivänä kesäkuuta 2012. Vakavan väkivallan vähentäminen – mietinnössä (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 37/2012) työryhmä ehdottaa, että koko rangaistusajan suorittamiseen vankilassa liitettäisiin kahden vuoden pituinen vapautumisen jälkeinen valvonta. Ehdotettavan valvonnan sisältö määriteltäisiin yksilöllisen riskiarvion perusteella. Mahdollisia uusia valvontamääräyksiä olisivat ehdoton päiheteettömyys, tiettyjen lääkeaineiden käyttökielto, velvollisuus käyttää päiheteettömyyttä tukevaa, uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi tarpeellista lääkitystä sekä sähköinen valvonta. Työryhmä korostaa myös valvottavan tarpeiden mukaisen kuntoutuksen ja henkilökohtaisen tuen merkitystä.

Työryhmä ehdottaa myös nykyistä tarkempaa uusimisriskin arviointia väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoille. Lisäksi kaikki ensimmäistäkin kertaa vankilassa olevat henkirikoksesta tuomitut kuuluisivat arvioitavien joukkoon. Ehdotettavaan ryhmään kuuluvia vankeja vapautui 777 vuonna 2011. Noin viidesosa heistä määrättäisiin riskiarvion perusteella tiukennettuun ehdonalaisen vapauden valvontaan, jonka sisältö koostuisi edellä mainituista vaihtoehdoista.

Työryhmä ehdottaa lisäksi poliisiviranomaisten ja rikosseuraamusalan välisen tiedonkulun parantamista käytännön toimin. Kaikkien edellä mainittuun ryhmään kuuluvien väkivalta- tai seksuaalirikoksesta tuomittujen vapauttamisesta tulisi ilmoittaa poliisille.

Työryhmä ehdottaa myös päihdekuntoutuksen ja uusintarikollisuutta vähentävien toimintaohjelmien lisäämistä vankiloissa.

2 LAUSUNTOMENETTELY

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto pyysi työryhmän mietinnöstä lausuntoa yhteensä 29 viranomaiselta tai järjestöltä. Lausuntopyynnössä mainittiin, että pyyntöä voi lähettää eteenpäin asiasta mahdollisesti kiinnostuneille tahoille. Korkeimmalle oikeudelle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille varattiin tilaisuus antaa lausuntonsa asiasta.

Tiivistelmän liitteenä on luettelo tahoista, joilta lausuntoa pyydettiin.

Seuraavat tahot antoivat mietinnöstä lausuntonsa:

Eduskunnan oikeusasiamies

Helsingin hovioikeus
Vaasan hovioikeus

Helsingin kärjäoikeus
Lapin kärjäoikeus
Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus

Itä-Suomen syyttäjänvirasto

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto
Sisäasiainministeriö

Poliisihallitus

Vanhan Vaasan sairaala
Kellokosken sairaala (HUS)
Niuvanniemen sairaala

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö
Rikosseuraamuslaitos / Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus
Rikosseuraamuslaitos / Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue
Rikosseuraamuslaitos / Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimisto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
A-klinikkasäätiö

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja antoi mietinnöstä oman lausuntonsa.

Lisäksi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira antoi lääkettä koskevista mietinnön ehdotuksista erillisen pyydetyt kommenttilausunnon.

Korkein oikeus on asian täysistunnossaan käsitellyään päättänyt, ettei anna mietinnöstä lausuntoa.

3 LAUSUNNONANTAJIEN YLEISARVIOT EHDOTUKSISTA

Helsingin hovioikeus pitää vakavan väkivallan vähentämiseen tähtääviä mietinnön ehdotuksia kannatettavina.

Lapin käräjäoikeus kannattaa työryhmän esitystä eikä sillä ole huomautettavaa mietinnön johdosta.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus pitää työryhmän esityksen lähtökohtia hyväksyttävänä.

Itä-Suomen syyttäjänvirastolla ei ole erityistä huomautettavaa mietinnön osalta. Ehdotetut toimenpiteet ja muutosesitykset ovat kannatettavia.

Sisäasiainministeriö pitää esityksessä ehdotettuja muutoksia kannatettavina ja sellaisina, että ne ovat omiaan vähentämään vakavan väkivallan uusimisriskiä. Sisäasiainministeriön näkemyksen mukaan rikosseuraamusalan hallinnonalalla uusimisriskin vähentämisellä ja riskinarvioinnin tehostamisella on myös tärkeä preventiivinen vaikutus, ja se edistää sisäistä turvallisuutta.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto pitää esityksen tavoitteita perusteltuina ja oikeasuuntaisina. Sama koskee esitettyjä käytännön kehittämistoimia. Rikoslain sääntelyn osalta työryhmän esitykseen liittyy kuitenkin periaatteellisesti merkittäviä ja lainsäädäntötekniisiä kysymyksiä, joihin esitettyjä ratkaisuja ei voi täysin pitää onnistuneina.

Poliisihallitus toteaa, että työryhmä on onnistunut vastaamaan hyvin sille annetun toimeksiannon tehtäviin ja toteaa työryhmän ehdotusten ja ehdotettujen lainsäädäntömuutosten olevan perusteltuja ja kannatettavia.

Rikosseuraamusalueen keskushallintoyksikkö pitää työryhmän raporttia erittäin hyvänä kuvauksena vakavan väkivallan ilmenemismuodoista. Myös työryhmän ehdotukset ovat pääosin kannatettavia.

Vanhan Vaasan sairaalan lausunnossa todetaan, että oli ilo saada lukea työryhmän erinomainen mietintö. Mietintö tarkastelee väkivallan uusimisriskiä ja sen ehkäisemistä huolellisesti ja laaja-alaisesti.

Kellokosken sairaalan mukaan mietintö on kirjoitettu perusteellisesti ja huolella sekä varsin ansiokkaasti. Työryhmän ehdotukset ovat perusteltuja ja oletettavasti hyödyllisiä. Niitä on selvästi pohdittu perinpohjaisesti myös eettiset näkökulmat huomioiden.

Valvira katsoo, että mietintö on kokonaisuutena tärkeä ja hyvin perusteltu, sekä väkivallan vähentämisen että myös vankien hyvän terveydenhuollon kehittämisen kannalta.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskuksen mukaan mietintö on kaiken kaikkiaan selkeä ja siinä esitetyt ehdotukset oikeasuuntaisia.

Rikosseuraamuslaitoksen Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue pitää työryhmän ehdotuksia sekä käytännön toimenpiteistä että lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista vakavan väkivallan uusimisen vähentämiseksi hyvin perusteltuina sekä kohderyhmän kanssa tehtävää työtä ajatellen tarpeellisina.

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS:n mukaan vakavan väkivallan uusimista selvittänyt työryhmä on tehnyt ansiokkaan ja monipuolisen selvityksen vakavaan väkivaltaan syyllistyneiden tilanteesta ja toimenpiteistä uusimisriskin vähentämiseksi. Uusimisriskin arvioinnin, kuntouttavien toimintojen ja valvonnan lisääminen vakavaan väkivaltaan syyllistyneillä pitkäaikaisvangeilla on tärkeä ja merkittävä asia.

Niuvanniemen sairaala pitää mietinnön mukaisia säädösmuutoksia kokonaisuudessaan erittäin kannatettavina ja perustellusti esille nostettuihin riskiryhmiin kohdentuvina.

Suomen Kriminalistiyhdistys ry:n käsityksen mukaan työryhmä on ansiokkaasti kartoittanut väkivaltarikosten uusimisriskiä ja pohtinut toimenpiteitä vähentää tuota riskiä. Esityksiin liittyy kuitenkin joukko niin periaatteellisesti merkittäviä kuin lainsäädäntö-tekniisiäkin kysymyksiä.

4 LAUSUNNONANTAJIEN YKSITYISKOHTAISET ARVIOT EHDOTUKSISTA

4.1 Koko rangaistusajan jälkeinen valvonta

Eduskunnan oikeusasiamies pitää ehdotettua kahden vuoden valvonta-aikaa pitkänä. Mietinnöstä ilmenee, että koko rangaistusajan suorittaneiden vankien uusimiset on tehty alle vuoden kuluessa vapautumisesta, mikä voisi puoltaa vuoden pituista valvonta-aikaa.

Helsingin hovioikeus pitää työryhmän ehdottamaa kahden vuoden valvontaa ja kaikille tehtävää vaarallisuusarviointia selvinä parannuksina nykyiseen. Nykytilannetta, jossa koko rangaistusaikaa suorittamaan määrätyt vapautuvat lyhyen koevapauden jälkeen niin sanotusti tyhjän päälle, usein valitettavin seurauksin, ei voida pitää tyydyttävänä.

Vaasan hovioikeuden mukaan ehdotusta koko rangaistusajan jälkeisestä valvonnasta ei voida varauksetta kannattaa. Mietinnössä esitetty 6–24 kuukauden pituinen erityismääräyksiä sisältävä valvonta-aika on selkeä rikosoikeudellinen seuraamus. Rikoksen-tekijälle ei voida langettaa tällaista ”lisärangaistusta” enää sen jälkeen, kun hän on suorittanut rikoksen perusteella hänelle mitatun rangaistuksen. Tällainen menettely poikkeaisi merkittävästi rangaistuskäytännön yhtenäisyyden periaatteesta, ja tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus lisättynä tiukkoja määräyksiä sisältävällä kahden vuoden valvonta-ajalla olisi lisäksi epäoikeudenmukaisessa suhteessa tuomitsemisen perustana olevaan rikokseen.

Helsingin käräjäoikeus yhtyy työryhmän näkemykseen siitä, että valvonnan puuttumista koko rangaistusajan suorittaneilta on pidettävä huomattavana epäkohtana. Valvonnan sisältö on tarkoituksenmukaista määritellä tapauskohtaisesti lähellä vankeuden päättymisen ajankohtaa, kuten mietinnössä ehdotetaan.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus pitää hyvänä uudistuksena sitä, että vaaralliseksi todettu vakavan rikoksen uusija joutuisi koko vankeusrangaistusajan suorittuaan aina valvontaan, eikä ehdonalaisen vapautumisen mahdollisuutta olisi.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö toteaa, että koko rangaistusajan suorittamiseen liitettävä kahden vuoden valvonta on seuraamusjärjestelmän tiukentamista, mutta se on kuitenkin parempi vaihtoehto kuin se, että vakavien rikosten uusimisesta tuomittujen vankeusajat pidentyisivät nykyisestä.

Helsingin yhdyskuntaseuraamustoimisto pitää mietinnössä suunniteltua kahden vuoden tiivistä valvontaa hyvänä keinona panostaa pitkiä vankeusrangaistuksia suorittavien integroimiseen takaisin yhteiskuntaan. Tuomion pituuteen liittyen on kuitenkin ilmennyt kysymys siitä, otetaanko rangaistusta suorittavan kokonaistuomion pituudessa huomioon tuleva kahden vuoden tiivis valvonta vai raskauttaako suunniteltu valvonta entisestään rangaistusasteikkoa lisäämällä tuomion pituuteen vielä kahden vuoden valvonnan.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston näkemyksen mukaan tiukennettu valvonta muistuttaa joiltain osin erehdyttävästi valvotun koevapauden kaltaista rangaistusmuotoa hyvinkin tiukkoine kontroleineen. Tämä nostattaa ajatuksen siitä, onko yhdyskuntaseuraamustoimisto oikea paikka täytäntöönpanemaan kyseistä rangaistusmuotoa. Myös valvonnan sisältöön toivotaan tarkennusta. Suunnitelmallisen tuen ja kontrollin limittäminen yhteiseen hyvään pyrkivälle tavoitteelle on haastavaa, mutta onnistuessaan varmasti hyviä tuloksia aikaansaavaa toimintaa.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskus pitää nykyistä tarkempaa uusimisriskin arviointia ja vapautumisen jälkeistä valvontaa koko rangaistusta suorittaville, henkirikoksen tehneille ja väkivaltarikoksen uusijoille varsin kannatettavana ajatuksena, vaikka se tarkoittaisi lännen alueella noin 50–60 vangin määräämistä tiukennettuun valvontaan. Valvonnan lisäksi olisi kuitenkin tärkeää olla jokin riski- ja tarvearvioon perustuva toimintavelvoite, kuten valvontarangaistuksessa ja valvotussa koevapaudessa.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja kannattaa ehdotusta siitä, että kokonaisrangaistusta suorittavat asetetaan vapautuessa valvontaan. Muutos on kuitenkin rangaistusjärjestelmän koventamista, ja kirjallisuudessa on osoitettu, että rikosten uusimisriskit kasvavat rangaistusten kovetessa. Ankarammat rangaistukset herättävät myös katkeruutta oikeusjärjestelmää ja yhteiskuntaa kohtaan. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että valvonta sisältäisi sellaisia tukimuotoja, jotka lisäävät yhteistyötä vapautuvan ja valvojan välillä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS kiinnittää huomiota työryhmän ehdotukseen, jonka mukaan koko rangaistusaikaa suorittavien valvottu koevapaus muutettaisiin harkinnanvaraiseksi. Samaan aikaan valvontaan esitetään tiukkoja sääntöjä. Rangaistuksen aikainen koevapaus helpottaisi esitettyyn valvontaan siirtymistä ja valvontaan motivoitumista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos katsoo, että päihdehoidon näkökulmasta ehdotettu korkeintaan kahden vuoden valvonta-aika mahdollistaa kohtuullisen pitkän tuen vapaudessa selviytymiseksi ja tilanteen vakautumiseksi. Työryhmän lähtökohtana on, että valvontaan ei sisältyisi ainakaan automaattisesti mitään toimintavelvollisuutta. Valvontaan liittyvä päihdeettömyyden vaatimus ja mahdollinen sitä tukeva lääkitys ei kuitenkaan riittävästi tue päihdeettömänä selviytymistä.

Kahden vuoden seuranta-aika on myös päihdeongelman uusiutumisen riskin vuoksi perusteltu. Päihdeongelmasta irrottautuminen on usein syklinen prosessi, jossa retkahdukset ovat todennäköisiä. Keskeistä on myös se, ettei retkahtamista nähdä epäonnistumisena (ja rangaistavana), vaan siitä on myös opittavissa.

Niuvanniemen sairaala pitää ehdotettua kahden vuoden valvonta-aikaa yleisen oikeuspsykiatrisen tietämyksen valossa lyhyehkönä. Olisi vielä harkittava, voitaisiinko sitä jatkaa kevennettynä. Valvontaa ei kuitenkaan aiheuttomasti toteutettaisi, mikäli jo puolen vuoden kuluttua tarpeettomat valvonnat lakkautettaisiin.

Suomen Kriminalistiyhdistys ry katsoo, että koko rangaistusajan ja valvonnan yhdistelmässä olisi kyse eräänlaisesta kvalifioidusta reaalarangaistuksesta. Sääntelyn periaatteellinen ankaroituminen olisi huomattava. Ottaen huomioon, että valvonta alkaisi koko rangaistusajan suorittamisen jälkeen, saattaisi jatkovalmistelussa olla paikallaan arvioida laajemmin valvonnan luonnetta; onko kyseessä rangaistuksen osa vai turvaamistoimenpide vai muuntyyppinen seuraamus. Myös terminologiaa voi olla syytä arvioida ottaen huomioon, että koko rangaistuksen suorittamisessa vankilassa rangaistus ei uudessa mallissa tule kokonaisuudessaan suoritetuksi vankilassa, jos valvonta on osa rangaistusta.

4.2 Ehdotus ja rikosoikeuden peruseriaatteet

Eduskunnan oikeusasiamies pitää mietinnön tavoin tärkeänä, että ehdotettu järjestelmä tulisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaisesti käyttöön vasta niiden vankien osalta, jotka uusien säännösten voimaantulon jälkeen määrätään suorittamaan koko tuomittu rangaistusaika. Siten nyt ehdotettu järjestelmä voitaisiin ottaa käyttöön vasta useiden vuosien kuluttua lainsäädännön voimaantulosta.

Helsingin hovioikeus toteaa, että ehdotuksen mukaan päätösvalta valvonnan sisällöstä olisi Rikosseuraamuslaitoksella. Asiassa ei hovioikeuden käsityksen mukaan liene ongelmaa laillisuusperiaatteen kannalta, koska valvonnan sisältö on ehdotettu säädettäväksi tarkkarajaisesti laissa.

Laillisuusperiaatteesta seuraa, että ehdotuksen mukaisten uudistusten siirtymäaika tulee muodostumaan pitkäksi. Tämä aika olisi mahdollista käyttää hyväksi ottamalla järjestelmä mahdollisuuksien mukaan käyttöön vapautuvien vankien vapaaehtoisuuteen perustuen.

Vaasan hovioikeus katsoo työryhmän mietinnön ja asian jatkokäsittelyn yhteydessä olevan välttämätöntä selvittää, sopiiko esitetty koko rangaistusajan jälkeistä valvontaa koskeva uudistus yhteen rikosoikeudellisten rangaistuksen määräämistä koskevien periaatteiden ja yleisten oppien kanssa.

Helsingin käräjäoikeuden näkemyksen mukaan se, että osa seuraamuksesta olisi muun tahon kuin tuomioistuimen päätösvallassa ei muodostu ongelmaksi, jos rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta huolehditaan työryhmän esittämällä tavalla säätämällä valvonnan sisältöä koskeva laki.

Työryhmän esittämä uusi riskinarvio- ja valvontamenettely on herättänyt **Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeudessa** keskustelua perusoikeuslähtökohdista. On kysytty, merkitseekö työryhmän ehdotus valvonnasta mm. koko rangaistusajan vankilassa suorittaneilla merkittävine perusvapauksien rajoituksineen tosiasiasa sitä, että kyse on oikeastaan alkuperäisen rangaistuksen jatkamisesta. Hallintoviranomaiselle annettaisiin oikeus harkintansa mukaan antaa kansalaisen perusvapauksia merkittävästi koskevia määräyksiä. Tarkoittaisiko ehdotettu uudistus perustuslain vastaista tuomiovallan siirtämistä tuomioistuimelta hallintoviranomaiselle?

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto kiinnittää lausunnossaan huomiota koko rangaistusajan jälkeen alkavaan valvontaan. Lausunnonantajan mukaan herää väistämättä kysymys, onko tällöin kyseessä rangaistusajan osa, turvaamistoimenpide vai jokin muuntyyppinen seuraamus. Lainvalmisteluosasto viittaa eduskunnan lakivaliokunnan mietintöön, jonka mukaan: ”Valiokunta pitää perusteltuna myös sitä, ettei ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomittavaa valvontaa voida jatkaa koeajan päättymisen jälkeen.” (LaVM 6/2010 vp.)

Lainvalmisteluosasto huomauttaa, että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää lain täsmällisyyteen kohdistuvan erityisen vaatimuksen. Ehdotetun RL 16:9 b:n tunnusmerkistötekijä ”rikkoo törkeästi” ei täytä tätä tarkkarajaisuuden vaatimusta. Vähimmäisvaatimuksena säännöksessä tulisi viitata lainkohtaan, jossa määriteltäisiin ehtojen törkeä rikkomisen. Tämänkin jälkeen on erikseen tarkasteltava, onko normi, johon viitataan, riittävän täsmällinen.

Lausunnonantaja pitää ehdotettua rangaistussäännöstä ongelmallisena myös siksi, että siinä on ainoana rangaistusvaihtoehtona ehdoton vankeusrangaistus. Vaikka tämä ratkaisu olisi sääntelykohteen vuoksi jossain määrin ymmärrettävä, sitä voidaan pitää rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttujen perusperiaatteiden vastaisena ratkaisuna ja sillä voisi olla epäsuotavia heijastusvaikutuksia rikoslainsäädäntöön.

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS:n käsityksen mukaan valvonnan tyyppinen lisärangaistus tulisi laillisuusperiaatteen mukaisesti käsitellä tuomioistuimessa, eikä sitä voida antaa hallintopäätöksellä.

Suomen Kriminalistiyhdistys ry katsoo, että ratkaisevaan asemaan ehdotetun RL 16:9 b:n tunnusmerkistön toteutumisessa nousee tunnusmerkki ”törkeästi”. Voidaan esittää varsin huomattavia epäilyksiä sen suhteen, toteuttaako tuollainen tunnusmerkistö rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellytyksiä tarkkarajaisesta rangaistavuuden alueen määrittelystä. Vähimmäisedellytyksiin kuuluisi laillisuusperiaatteen kannalta viittaaminen tunnusmerkistössä valvontamääräyksiä koskeviin lainkohtiin. Tunnusmerkistössä tulisi myös määritellä, mitkä valvontamääräysten rikkomiset olisivat ”törkeitä”. Kaiken kaikkiaan säännökseen sisältyy yhdistyksen käsityksen mukaan varsin huomattavia pulmia.

4.3 Työryhmän ehdottama valvonnan kohderyhmä

Eduskunnan oikeusasiamies pitää väkivaltariskin arvioinnin laajentamista näin isolle vankiryhmälle erittäin haasteellisenä. Ehdotettavaan ryhmään (väkivalta- ja seksuaalirikoksen uusijat sekä ensikertaisetkin henkirikoksesta tuomitut) kuuluvia vapautui 777 vuonna 2011. Oikeusasiamies esittää myös huolensa siitä, pystytäänkö nämä ehdotukseen sisällytetyt arvoinnit tekemään hyvissä ajoin, jotta niiden ruuhkautumisen tai muun siihen verrattavan syyn vuoksi ei jouduttaisi lykkäämään vapauttamisprosessia.

Vaasan hovioikeuden mukaan tässäkin tilanteessa on arvioitava, sopivatko ehdotetut muutokset yhteen rikosoikeuden vallalla olevien yleisten periaatteiden kanssa. Valvontaan joutuminen ja erityisten valvontamääräysten soveltaminen ankaroitavat selvästi rangaistusta, ja tämän ankaroitumisen taustalla on mietinnön mukaisesti rikoksenteikijän henkilökohtaiset ominaisuudet eli tässä tapauksessa uusimisriski. Tiettyyn rajaan asti täytäntöönpanossa voidaan ottaa huomioon rikoksesta tuomitun henkilökohtaiset ominaisuudet. Hovioikeuden näkemyksen mukaan on kuitenkin voitava varmistua siitä, että sovellettavien arviointimenetelmin saadaan todella valikoitua ne henkilöt, joilla on korkea uusimisriski.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus yhtyy työryhmän näkemyksiin mm. erityisen riskinarvioinnin kohderyhmästä. Olisi kuitenkin syytä harkita, pitäisikö kohderyhmää pyrkiä selvytyden vuoksi määrittelemään laissa säädettävällä esimerkinomaisella rikosnimikeluettelolla.

Sisäasiainministeriö pitää riskinarvioinnin tehostamista erittäin kannatettavana, mutta katsoo, että tarkemman riskinarvioinnin kohderyhmän tulisi olla mietinnössä ehdotettua laajempi. Ideaalia olisi, että arvioinnin kohderyhmään kuuluisivat myös ensikertalaiset väkivalta- ja seksuaalirikosten tekijät, joiden tekemä teko jo itsessään yleensä osoittaa väkivaltakäyttäytymisen olevan yksilön käytös- tai toimintamalli tietyissä tilanteissa eli varsin todennäköistä on, että väkivaltainen toimintamalli uusiutuu. Sisäasiainministeriö

katsoo, että riskinarvioinnin kohderyhmää tulisi laajentaa ensikertalaisiin vähintään tiettytyyppisten rikosten ja tiettyyn uhriryhmään kohdistuvien rikosten osalta, joihin liittyy uhrin erityisen haavoittuvainen asema ja siitä seuraava yhteiskunnan korostunut suojaamisvelvollisuus.

Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat esimerkiksi perheväkivallan tai seksuaalirikosten uhrin, tai jotkin ryhmät itsessään, kuten lapset. Tuomittu väkivallanteko itsessään, esimerkiksi seksuaalisessa väkivallassa, voi sisältää sellaista uhrin alistamista, mikä voi osoittaa tuomitun kaltaisen teon uusimisriskiä, etenkin jos vanki ei ole osallistunut vankilan ohjelmatarjontaan. Erityisesti lapseen kohdistuvan seksuaalirikoksen taustatekijät ovat usein sellaisia, että on todennäköistä, että tekijä uusii vastaavanlaisen teon tuomion jälkeen.

Sisäasiainministeriö huomauttaa myös, että sekä perheväkivalta että lapsiin kohdistunut seksuaalinen hyväksikäyttö ja väkivalta ovat luonteeltaan sellaisia, että jo ennen ensimmäistä viranomaisen tietoon tullutta rikosta tekijä on usein tehnyt aiempia vastaavia rikoksia. Tekijä ei siis tässä mielessä ole tosiasiaissa ensikertalainen.

Sisäasiainministeriö esittää seuraavia lisäyksiä ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 4 §:n ehdotettuun 2 momenttiin:

4) alle 18-vuotiaaseen kohdistuvan rikoslain 20 luvun tai 17 luvun 18 a §:n mukaisesta rikoksesta tuomituilla.

5) rikoslain 6 luvun 5 §:n mukaisesti kovennettuun rangaistukseen tuomituilla.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto näkee ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain muuttamista koskevassa ehdotuksessa eräitä lähinnä lainsäädäntötekniisiä ongelmia. Voidaan esimerkiksi kysyä, ovatko 4 momentissa mainitut seikat relevantteja myös 2 momentin tapauksissa, vaikka 4 momentin viittaus kohdistuu vain 1 momenttiin. Ehdotetun 5 a §:n 2 momentissa tulisi säätää velvoitteiden enimmäisajasta.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja pitää arviointien kohdistamista tiettyihin vankiryhmiin perusteltuna. Korkean uusimisriskin ja vakavien rikosten uusimistodennäköisyyden vuoksi olisi ollut toivottavaa, että mietinnössä olisi otettu kantaa järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja ryhmiin, joita koskeva päätöksenteko on vankeuslaissa annettu Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle. Selvitysten mukaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen kuuluvista palaa kahden vuoden kuluttua takaisin vankilaan lähes 80 prosenttia. Tähän ryhmään tulisi kohdistaa erityisen intensiivistä valvontaa.

Niuvanniemen sairaala pitää erityisen kannatettavana ja erinomaisena ehdotusta, että myös ensimmäistä kertaa henkirikoksen tehneisiin kohdennettaisiin riskinarviointia, mikä on nähtävissä nykykäytäntöön verrattuna selvästi varhaisempaan puuttumiseen.

Suomen Kriminalistiyhdistys ry kannattaa riskinarvioinnin laajempaa hyödyntämistä ja arvioinnin kohdentamista erityisesti vaarallisimpiin yksilöön kohdistuviin rikoksiin eli vakaviin väkivalta- ja seksuaalirikoksiin. Tehostettu valvonta on tällaisten rikosten uusimisessa lähtökohtaisesti perusteltua. Toimenpiteiden täytyy luonnollisesti olla tarkkarajaisesti laissa määriteltyjä ja kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia.

Yhdistys ehdottaa myös parannuksia joihinkin ehdotuksen lakitekniisiin ratkaisuihin, erityisesti ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain 4 §:ään. Ehdotetun 5 a §:n erityisiä valvontamääräyksiä tulisi täsmentää ainakin ilmoittamalla 2 momentissa tarkoitettujen toimintojen enimmäismäärät, joita ei voitane pitää teknisluonteisina määräyksinä.

4.4 Ehdotetut valvontamääräykset

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan työryhmän esittämät valvontakeinot antavat tietyiltä osin aihetta kriittiseen arviointiin. Oikeusasiamies näkee ehdottoman päihteettömyyden vaatimuksen kahden vuoden valvonta-ajaksi sekä valvottavien että valvojien kannalta hyvin haastavana. Valvottava voi ajautua valvontamääräysten rikkomiskierteeseen ja sitä kautta uusiin ehdottomiin vankeustuomioihin. Jotta näin ei tapahtuisi, valvottavalle tulisi pystyä tarjoamaan lääkehoidon lisäksi myös muuta tukea.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää päihteettömyyttä tukevaa lääkitystä sinänsä hyvänä asiana, mutta ongelmallisena, jos valvottava ei suostu lääkitykseen. Valvottavalla voi olla esimerkiksi aiempia huonoja kokemuksia hänelle suunnitellusta lääkityksestä tai lääkityksen käyttämiselle voi olla lääketieteellisiä vasta-aiheita. Lääkäri on myös velvollinen noudattamaan potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (785/1992), jonka 6 §:n mukaan potilaalla on oikeus kieltäytyä hoidosta, myös siis lääkehoidosta. Oikeusasiamies pitää ehdotettua pakollista lääkehoitoa valvontamuotona potilaan itsemääräämisoikeuden vastaisena.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää myös arveluttavana, jos Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle annetaan valtuus kieltää valvottavalta kahdeksi vuodeksi jokin lääkeaine, jota kuitenkin käytetään sairauden hoidossa ja jonka tarpeellisuus voi tulla kyseeseen jossain vaiheessa valvonta-aikana. Bentsodiatsepiinien väärinkäyttö on jo otettu huomioon valvonnan sisältöä koskevan 1-kohdan päihteettömyysvelvoitteessa, johon työryhmän ehdotuksessa on sisällytetty myös reseptilääkkeiden väärinkäytön kieltö. Oikeusasiamies katsoo, ettei erillistä bentsodiatsepiinien käyttökieltoa tarvita.

Helsingin hovioikeus pitää valvonnan uusia mahdollisia erityisehtoja selvänä parannuksena nykytilanteeseen myös elinkautisvankien osalta. Hovioikeus katsoo, että näillä erityisillä valvontaehdoilla saattaisi olla merkitystä harkittaessa elinkautisvankien ehdonalaista vapauttamista. Sen vuoksi Rikosseuraamuslaitos voisi tarvittaessa lisätä rangaistusajan suunnitelmaan myös suunnitellut erityiset valvontaehdot erityisesti silloin, kun se puoltaa vangin vapauttamista.

Vaasan hovioikeuden näkemyksen mukaan lähtökohta on, että ehdotettuihin erityisiin rajoituksiin sitouttamiseen tarvitaan rikoksesta tuomitun suostumus. Mietinnössä esitetyt valvonnan erityismääräykset rajoittavat huomattavasti rikoksesta tuomitun vapautta ja itsemääräämisoikeutta.

Helsingin käräjäoikeus pitää ehdonalaisen vapauden valvonnan tiukentamista koskevia ehdotuksia hyväksyttävinä.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö pitää valvontaan liittyvää päihdeettömyysvelvoitetta, tietyn lääkeaineen käyttökieltoa ja päihdeettömyyttä tukevaa lääkitystä eettisesti ongelmallisina. Velvollisuus uusintarikollisuutta ehkäisevän lääkkeen käyttöön on ongelmallinen, jos asiakas ei koe lääkitystä tarpeelliseksi. Käytännössä esimerkiksi päihdeettömyyttä tukevan Antabus-lääkeannoksen ottaminen valvotusti yhdyskunta-seuraamustoimistossa ei kuulosta toimistojen tehtävänkuvaan sopivalta. Hoitava lääkäri vastaa aina yksittäisen potilaan parhaasta mahdollisesta diagnostiikasta ja hoidosta hoitopäätöksiä tehtäessä, eikä siten Rikosseuraamuslaitos voi valvontaa suorittaessaan kieltää tietyn lääkevalmisteen käyttöä, jos valvottava käyttää sitä lääkärin ohjeen mukaisesti.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja korostaa, että ohjelmatoiminta ja päihdekuntoutus ovat hyödyllisiä silloin, kun ne perustuvat vapaaehtoisuuteen. Valvontaan liittyvä pakollinen lääke- ja päihdekontrolli on ihmisoikeuksien kannalta ongelmallinen.

Vanhan Vaasan sairaala muistuttaa, että lääkitysten määrääminen on potilaan hoitoa, ja hoito on aina toteutettava hoitosuunnitelman mukaisesti. Lääkäreitä ei tietenkään voida ”määrätä määräämään lääkkeitä”. Tämä olisi eettisesti mahdotonta ja myös lääkärin autonomian kannalta mahdoton ajatus. Lisäksi on olemassa joitakin sellaisia psyykkisiä sairauksia, joissa bentsodiatsepiinien käyttö on lääketieteellisesti perusteltua eli aina bentsodiatsepiineja ei ole mahdollista korvata muulla lääkityksellä.

Myös **Valvira** pitää ehdotettua ”tietyn lääkeaineen käyttökieltoa” jossain määrin ongelmallisena. Valvira toteaa, että potilaslain (785/1992) 3 §:n ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n tarkoittamaa hyvää hoitoa – johon kuuluu hyvä lääkehoito – koskevat päätökset tulee aina tehdä sillä perusteella, mikä on kunkin potilaan kohdalla lääketieteellisesti perusteltua ja asianmukaista, kun eri vaihtoehtojen hyödyt ja haitat on yksilöllisesti ja tilannekohtaisesti punnittu.

Tietyn lääkeaineen käyttökiellon tulisi siis perustua potilaskohtaisiin ja potilaan tilannekohtaisiin lääketieteellisiin perusteisiin. Kun kysymys on myyntiluvan saaneista lääkkeistä, kuten bentsodiatsepiineistä, niille ei Valviran käsityksen mukaan voida asettaa ennakkoon kategoriaalista, jotakin kokonaista potilasryhmää tai väestön osaa koskevaa käyttökieltoa, vaan potilaan lääkehoidon tarve on arvioitava ja lääkehoito suunniteltava ja toteutettava yksilöllisesti lääketieteellisin perustein.

Valvira yhtyy siihen käsitykseen, että bentsodiatsepiinien epäasianmukainen käyttö on vankien ja väkivaltarikoksiin syyllistyvien keskuudessa valitettavasti yleistä. Valvira yhtyy myös siihen käsitykseen, että alkoholin ja bentsodiatsepiinien yhtäaikainen käyttö on väkivaltaisten tekojen tärkeä riskitekijä. Valvira tähtääkin omassa ohjaus- ja valvontatyössään siihen, että lääkärit eivät määräisi bentsodiatsepiineja epäasianmukaisella tavalla. Toisaalta on todettava, että joidenkin yksittäisten potilaiden kohdalla bentsodiatsepiinien pitkäaikainenkin käyttö voi olla lääketieteellisesti perusteltua joko psykiatrisella tai neurologisella perusteella.

Vankien tulee olla yhdenvertaisessa asemassa muihin kansalaisiin nähden oikeudessaan hyvään hoitoon ja sen jatkuvaan yksilölliseen arviointiin, myös nyt kysymyksessä olevana valvonta-aikana. Valviran käsityksen mukaan mietinnössä esitetty ”tietyn lääkeaineen käyttökielto” ei tue tätä tavoitetta.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskuksen mukaan lääkkeen määräävän tahon tulee valvoa lääkityksen käyttöä, jos lääkitys määrätään osaksi valvontaa. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ei ole terveydenhuollon henkilökuntaa valvomaan lääkityksen käyttöä.

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS haluaa herättää vakavan kysymyksen siitä, onko pakollinen Antabus-hoito puhallustestien kanssa riittävää hoitoa valvonnassa olevalle. Antabus-hoidon merkitys päihdetyössä sekä alan tutkimuksessa on todettu varsin vähämerkitykselliseksi ja rajatuksi. Päihdehoidossa vaikuttavampia ja laaja-alaisemmin positiivisia vaikutuksia saadaan psykososiaalisilla menetelmillä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kiinnittää huomiota siihen, että muutosehdotukset, jotka koskevat päihdeettömyysvelvoitetta ja tiettyjen lääkeaineiden käyttökieltoa, saattavat olla ristiriidassa potilaan oikeuksia koskevien säännösten kanssa. Lausunnonantaja viittaa esimerkiksi YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklaan, jonka mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle oikeuden nauttia korkeimmasta saavutettavissa olevasta ruumiin- ja mielenterveydestä. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3 §:n mukaan jokaisella on oikeus hänen terveydentilansa edellyttämään hoitoon. Arvioinnin terveydentilan edellyttämästä hoidosta tekee lääkäri. Nyt ehdotettu säännös tietyn lääkeaineen käyttökiellosta saattaa olla ristiriidassa lääkärin lääkkeen määräämisoikeuksia käsittelevän lainsäädännön kanssa.

Mikäli lääkeaineiden käyttökielto säädetään lakiin, sen tulisi ainakin rajoittaa lääkeaineen käyttöön päihtymystarkoituksessa tai milloin se ei ole lääketieteellisesti välttämätöntä terveydentilaan liittyvässä akuuttitilanteessa. Ennen kuin suunnitellaan lailla säädettäväksi ”velvoitteesta käyttää päihitteettömyyttä tukevaa rikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarpeellista lääkitystä”, tulisi terveydenhuollon ja lääketieteen asiantuntijoiden toimesta perusteellisesti pohtia kaikki asiaan liittyvät näkökohdat.

Mietinnön ilmaisu ”päihitteettömyyttä tukeva, rikoksen uusimisen ehkäisemiseksi tarpeellinen lääkitys” vaatii tarkennusta siitä, mitä lääkkeitä siihen sisällytetään. Tällaista ”pakkotoimea” pitää arvioida samantyyppisistä lähtökohdista kuin muutakin ”pakko-lääkitystä” eli hoitona, ei vain yhdyskuntaseuraamuksena.

Lisäksi lausunnonantaja huomauttaa, että monilla toistuviin väkivaltarikoksiin syyllistyvillä on epäsosiaalinen persoonallisuushäiriö ja psykopatiapiirteitä sekä komorbidi-teettina lisäksi päihdehäiriö, mistä syystä näiden häiriöiden erityispiirteet tulisi huomioida valvontakeinoja uudistettaessa.

Niuvanniemen sairaala arvioi, että reseptilääkkeiden väärinkäytön kieltoa lienee vaikea valvoa tai ainakaan aina ei ole olemassa taloudellisia menetelmiä sen valvontaan. Sinänsä asia on kuitenkin kannatettava.

Lausunnonantaja toteaa, että tietyn lääkeaineen käyttökielto on lakiehdotuksessa formuloitu yleiselle tasolle, kuten sen tulisi ollakin. Bentsodiatsepiinit yksittäisenä lääkeriikymänä ovat tärkeä huomion kohde, mutta lain perusteluissa yksittäisen lääkeriikymän tulisi esiintyä vain esimerkinomaisesti, koska on olemassa eräitä muita lääkeriikymiä, jotka tulisi yhtä lailla kieltää. Sinänsä ehdotus on erinomainen eikä lääkintäeettisiä ongelmia ole.

Päihitteettömyyttä tukeva lääkitys valvonnan sisältönä on erinomainen ehdotus ottaen huomioon alkoholin runsaan käytön vaikutukset väkivaltarikosten riskinä. Lain perusteluissa disulfiraami voitaisiin mainita vain esimerkinomaisesti (koska tulevaisuudessa toivottavasti innovoidaan muitakin valmisteita) ja lisäksi pelkästään farmakologisella nimellä toistamatta tarpeettomasti nykyisen valmisteen kauppanimeä.

A-klinikkasäätiö pitää lähestymiskieltoperusteista ja määräaikaista sähköistä valvontaa hyvin perusteltuna toimenpiteenä, ja Antabus-lääkityksen käyttö valvotusti tukisi alkoholin käyttökieltoa. Sen sijaan on kyseenalaista, onko bentsodiatsepiiniryhmään kuuluvien rauhoittavien tai unilääkkeiden käyttökielto perusteltua, mikäli tällä halutaan ehkäistä alkoholin ja näiden lääkkeiden päällekkäistä käyttöä, kun kuitenkin alkoholin käyttö jo olisi kielletty. Saattaa myös olla, että vankia vapautumisen jälkeen hoitava yksityinen tai julkinen terveydenhuolto pitäisi Rikosseuraamusviraston pyrkimystä säännellä terveydenhuollon potilaiden lääkitystä rikosperustaisesti jossakin määrin epäasiallisena, vaikka tavoite ja tarkoitus olisivatkin hyviä.

Suomen Kriminolistiyhdistys ry:n käsityksen mukaan ehdotettua velvollisuutta olla käyttämättä tai käyttää tiettyjä lääkkeitä olisi syytä arvioida lähemmin perus- ja ihmisoikeuksien samoin kuin kohteen suostumuksesta lähtevien lääkintäoikeudellisten periaatteiden näkökulmasta. Asialla on vaikutusta myös lääkkeiden määräämisen ja sen näkökulmasta, että lääkärillä on velvollisuus hoitaa potilasta lääketieteellisesti perustelluimmaksi katsomallaan tavalla.

4.5 Valvontamääräysten rikkominen

Eduskunnan oikeusasiamies huomauttaa, ettei ehdotetussa valvontamääräysten törkeää rikkomista koskevassa säännöksessä ole yksilöity, minkälainen rikkominen on katsottava lieväksi ja minkälainen törkeäksi. Tämän tulisi ilmetä säännöksestä.

Helsingin kärjäoikeuden mukaan ehdotettu valvontamääräysten törkeää rikkomista koskeva säännös on selkeä, eikä tähän kriminalisointiin ole odotettavissa ongelmia lainkäytön kannalta.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeuden mukaan valvontamääräysten törkeä rikkominen on syytä rikoslaissa säätää rangaistavaksi teoksi, kuten työryhmä on ehdottanut. Työryhmän muotoilema uusi RL 16:9 b kaipaa kuitenkin täsmentämistä. Pykälässä tulee määritellä, minkälainen menettely olisi vakavuudessaan valvontamääräysten törkeää rikkomista.

Lausunnonantajan mielestä rangaistusmaksimin tulisi olla korkeampi kuin työryhmän esittämä, esimerkiksi 6 kuukautta.

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto huomauttaa, että rikoslain valmistelun ja sääntämisen peruslinjauksista on esityksessä ilman perustetta poikettu. Ensinnäkin normista puuttuu kokonaan tavanomaisesti kursiivilla kirjoitettu rikosnimike. Kuten rikosoikeuden perusperiaatteita koskevassa jaksossa 4.2. on todettu, ehdotettu tunnusmerkistötekijä ”rikkoo törkeästi” ei lausunnonantajan mukaan täytä rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvää sääntelyn tarkkarajaisuuden vaatimusta.

Lainvalmisteluosasto näkee ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain muuttamista koskevassa ehdotuksessa myös eräitä lähinnä lainsäädäntötekniisiä ongelmia. Voidaan esimerkiksi kysyä, ovatko 4 momentissa mainitut seikat relevantteja myös 2 momentin tapauksissa, vaikka 4 momentin viittaus kohdistuu vain 1 momenttiin. Ehdotetun 5 a §:n 2 momentissa tulisi säätää velvoitteiden enimmäisajasta.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskus korostaa, että valvontamääräysten rikkomuksista tulee olla riittävät seuraamukset: lievemmistä varoitus, mutta törkeistä rikkomuksista vähintään 3 kuukautta vankeutta.

Suomen Kriminalistiyhdistys ry pitää ehdotettua RL 16:9 b -säännöstä monessa suhteessa varsin poikkeuksellisenä. Työryhmä on kiinnittänyt tässä yhteydessä esikuvana huomiota lähestymiskiellon rikkomista koskevaan RL 16:9 a §:ään. Myös RL 16:9 b olisi kiellon/käskyn rikkomisen kriminalisoiva säännös. Yksi myös perusoikeuslottuvuuden kannalta merkittävä seikka on se, että lähestymiskiellon määrää tuomioistuin, kun taas näin ei olisi laita valvontavelvollisuuksien osalta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi tosin eräissä tapauksissa määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon.

Yhdistys arvioi, ettei tuomioistuinkontrolli ainakaan tapausten määrään nähden ilmeisestikään olisi käytännössä mahdoton koko rangaistusajan suorittaneiden valvontamääräysten osalta. Merkittävää on myös, että RL 16:9 b:ssä olisi kyse henkilön omaan rangaistukseen tai turvaamistoimenpiteeseen liittyvien velvoitteiden rikkomisen kriminalisoinnista, jolloin malli lähestyy velvollisuutta rangaistuksen uhalla myötävaikuttaa oman seuraamuksensa täytäntöönpanoon, eikä kyse ole esimerkiksi rangaistusta lieventävän edun käyttämisen edellytyksistä. Ehdotettu rangaistussäännös on erityisluonteinen myös sikäli, että siinä tunnetaan ainoana rangaistusvaihtoehtona ehdoton vankeusrangaistus.

Omaksuttaessa ehdotettu kriminalisointi tulee päättää mm. siitä, pannaanko ehdoton vankeus täytäntöön valvonnan aikana vai sen jälkeen. Sama kysymys saattaa koskea mahdollisia muitakin uusia rangaistuksia. RL 16:9 b:n toteuttavalla teolla saatetaan syyllistyä myös muuhun rikokseen. Arvioitavaksi tulee myös muun muassa se, voitaisiinko henkilö tuomita RL 16:9 b:n nojalla samaa valvonta-aikaa koskevista eri rikkomuksista. Entä jos henkilö ei millään tavalla osallistu valvontansa toteuttamiseen?

4.6 Ehdotetut arviointimenetelmät

Sisäasiainministeriö toteaa, että esimerkiksi lapsen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta tuomitun osalta vankeusajan seurantatiedot eivät välttämättä anna riittävästi tietoa. Onkin tärkeää, että mietinnössä todetusti seksuaalirikosten tekijöille on omia testejä ja että kaikkia rikosarviointimenetelmiä kehitetään edelleen. Esimerkiksi ARAT-arviointimenetelmä ei välttämättä anna riittävästi tietoa ensikertalaisten osalta.

Kellokosken sairaala huomauttaa, että psykopatian numeerinen ja käsitteellinen raja on sekä sukupuoli- että kulttuurisidonnainen. Lausunnonantaja ei pidä tarkoituksenmukaisena puhua psykopaateista. Lisäksi mietinnön s. 36–37 käsiteltäessä PCL-R- ja HCR-arvioita kannattaisi todeta, että tutkimukset osoittavat, etteivät HCR ja PCL-R toimi naisilla yhtä hyvin kuin miehillä. Useat HCR-muuttujat toimivat myös naisilla, mutta koska tutkimukset osoittavat heikkoa ennustevaliditeettia, on kehitetty täydentävä menetelmä eli muutamat uudet muuttujat naisia varten ja muutamien muuttujien arvio tehdään naisten kohdalla eri tavalla kuin miehillä.

Lausunnonantaja korostaa sitä, että ARAT riittää vain seulovaksi arvioksi. Arviomenetelmiä käytettäessä on vaarana se, että niihin luotetaan liiaksi, niistä tulee leimaavia ja ne kääntyvät tarkoitustaan vastaan siten, etteivät ne enää seulo tosiasiallisesti korkean riskin henkilöitä. Käytäntöä suunniteltaessa tämä olisi hyvä muistaa.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen mukaan arviointi tulisi tehdä elinkautisille myös esimerkiksi ns. loma-ajan alettua (tai aiemmin), jotta saadaan selville mitä toimenpiteitä vielä tarvitaan uusimisriskin vähentämiseksi ja yhteiskuntaan integroitumisen edistämiseksi sekä voidaanko kyseinen vanki esimerkiksi riskitasonsa puolesta jo siirtää avolaitokseen. Vapauttamisvaiheessa tehtävä väkivaltariskin arviointi tulee liian myöhään, kun pohditaan vangin siirtymistä avoimempiin oloihin.

Kun väkivaltariskin arvio – tosin kevyempi versio – tehdään elinkautisvankien ja koko rangaistusajan vankilassa suorittavien lisäksi myös osalle väkivalta- ja seksuaalirikoksista tuomituille vangeille, kohderyhmän pitää löytyä suhteellisen helposti (selvin kriteerein). Esimerkiksi SIR-R1 tai ARAT olisi hyvä alustava seula, ja kaikille jotka ylittävät tietyn pisterajan tulisi tehdä tarkempi riskinarvio (tai Rita). Arvio tulisi tehdä myös ensikertalaisille henkirikoksen tehneille, sillä he eivät välttämättä jää tähän seulaan.

PCL-R ja HCR-20 -menetelmien käyttöönotto arviointikeskuksessa edellyttäisi ainakin psykologien määrän lisäämistä arviointikeskuksiin. Lisäksi on esitetty, että psykopatian arviointiin PCL-R-menetelmää parempi menetelmä olisi Comprehensive Assessment of Psychopathy (CAPP), joka tosin on myös varsin työläs eikä sitä ole vielä sovellettu Suomen oloihin. Etenkin psykopatian yksilömuotoisesta kuntoutuksesta on kuitenkin saatu viime aikoina aikaisempaa positiivisempia tuloksia. Yhtenäisempien arviointikäytäntöjen luomiseksi tämäntyyppisten menetelmien käyttö kannattaisi keskittää joihinkin laitoksiin/yksiköihin (S-3 tason laitoksiin) tai sitten ostaa palvelut terveydenhuollosta.

Lisäksi tärkeää olisi pohtia, mitä tarkoitusta varten näitä menetelmiä käytettäisiin. Vapauttamista varten tai tuomion loppuvaiheessa näiden menetelmien käyttö on perusteltavissa, mutta rangaistusaikaa varten ei ole aina järkevää tehdä näin massiivista arviointia ellei laitoksessa ole tarjolla vastaavaa kuntoutusta - tarkempi dynaamisten tekijöiden arviointi voitaisiin tehdä siinä vaiheessa, kun vanki osallistuu toimintaohjelmaan. Sen jälkeen kun SIR-R1 tai ARAT- menetelmän perusteella on löydetty vähintään keski- tai korkean väkivaltariskin omaavat vangit, voidaan heille tehdä vaadittavan ohjelman edellyttämä alkuarvio (esim. OMA, STOP), sitten tarvittaessa motivointi osallistua ohjelmaan ja ohjelman suorittamisen jälkeen loppuarviointi.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja ei kannata HCR-20 ja PCL-R arviointimenetelmien käyttöönottoa Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskuksissa. Terveydenhuollossa menetelmät ovat mahdollisia.

Lausunnonantaja suhtautuu varauksella uusien menetelmien käyttöönottoon, mikäli niitä ei ole kansainvälisessä tutkimuksessa verifioitu Suomen oloihin Rikosseuraamuslaitoksen asiakas- ja vankiryhmiin riittävän vertailukelpoisilla aineistoilla. Varauksellisuus johtuu siitä, että vasta nyt yli viiden käyttövuoden jälkeen käytössä olevan arviointimenetelmän heikkoudet kuin myös vahvuudet ovat näkyvissä. Nykyinen Englannin ja

Walesin vankeinhoidolta kopioitu ja myös tilastollisesti alkuperäisen kanssa yhteen-sopimattomaksi Suomessa modifioitu menetelmä sopii parhaiten ns. katurikollisuuteen. Menetelmä ei toimi hyvin naisvankien eikä kaikkien ulkomaalaisten vankien, kuten ei tiettyjen rikostyyppienkään kohdalla (talousrikokset).

Psykopatian arviointi vankeinhoidossa on ongelmallista, ja keskeinen perustelu asian ongelmallisuudelle löytyy mietinnössäkkin käsitellystä CDPC:n väkivaltaisista rikosten-tekijöitä koskevasta loppuraportista. Arvioinnin kohteella tulee raportin mukaan olla mahdollisuus vapautua pysyviksi katsotuista ja yhteiskuntaan palaamista estävistä arvi-oista. Mahdollisuus muutokseen on annettava esimerkiksi kuntoutuksen ja psykiatrisen hoidon avulla. Psykopatiateoreetikot pääsääntöisesti sanovat, ettei psykopatiaa voi hoi-taa eikä psykopaatteja tule ottaa mukaan uusimisriskiä vähentäviksi tarkoitettuihin toi-mintaohjelmiin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos näkee tärkeänä kehittää myös parisuhdeväkivallan tekijäkeskeistä riskinarviointimenetelmää. Yksi käytetyimmistä on SARA (Spousal Abuse Risk Assessment) -menetelmä, jossa uusiutuvan väkivallan riskiä arvioidaan epäillyn kanssa täytettävän riskinarviointilomakkeen pohjalta. Vaikka mietinnön kohde-ryhmänä olevat väkivalta- ja seksuaalirikoksista tuomitut eivät välttämättä ole parisuh-deväkivallasta tuomittuja, niin tutkimustieto vahvistaa, että väkivaltainen käyttäytyminen parisuhteen ulkopuolella on suuri riski myös parisuhdeväkivallan osalta.

Laitos tukee työryhmän ehdotusta, että väkivaltariskiä arvioidaisiin rangaistuksen loppu-vaiheessa myös koko rangaistusaikaa suorittavan vangin osalta ja että vakavan väkival-lan uusiutumisen riskin arvioinnissa olisi yhtenäiset valtakunnalliset arviointikäytännöt.

A-klinikkasäätiö kiinnittää huomiota siihen, että itse väkivallan uusimisriskien validi ja luotettava arviointi yksilötasolla on ilmeisen vaativa tehtävä, jonka onnistumisen edelly-tyksistä työryhmä ei esitä tarkempia arvioita. Riskinarvioinnin käytännöt pitäisi johon-kin mittaan yhtenäistää valtakunnallisesti ja arvioida tutkimuksellisesti, jotta seuraa-muksiin vaikuttava arviointi olisi hyödyllistä ja perusteltua.

4.7 Ohjelmatoiminta ja resurssit

Sisäasiainministeriö pitää erittäin tärkeänä, että vankeuden aikaista ohjelmatoimintaa kehitetään mietinnössä todetusti.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö pitää erityisen kannatettavana Oma-ehtoisen muutoksen -ohjelman käytön lisäämistä korkean ja keskikorkean riskin omaa-villa vangeilla. Tämä edellyttää ohjaajaresurssien lisäämistä. Ohjaajaresurssien lisäksi tarvitaan erityisesti psykologien työpanosta.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö kiinnittää huomiota siihen, että sekä väkivaltariskin arvioinnin tehostaminen että ohjelmatyön lisääminen ehdotuksen mukaisina edellyttävät merkittäviä lisäresursseja Rikosseuraamuslaitokselle. Työryhmä ei ole arvioinut kaikkien ehdotustensa kustannusvaikutuksia, joten todellisuudessa Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuvat kustannukset tulisivat olemaan vielä suuremmat kuin mietinnössä arvioitu 1 215 000 euroa. Nykyisessä koko ajan tiukentuneessa tilanteessa ilman lisäresursseja Rikosseuraamuslaitoksella ei ole mitään edellytyksiä ottaa tehtäväkseen toimia, joita se ei voi toteuttaa.

Vanhan Vaasan sairaala kiinnittää huomiota siihen, että vaarallisuusarvioiden tekeminen vaatisi työryhmän arvion mukaan 3–5 työpäivää. Mielentilatutkimusten osalta sairaalan työaikaseuranta on osoittanut, että vaadittava työmäärä on merkittävästi suurempi. Hoitohenkilökunnan arviot ovat vaihdelleet 8–12h/mielentilatutkimuspäivä jo pelkästään heidän työssään. Lisäksi mielen-tilatutkimukset kuormittavat nimenomaan sairaalan pisimmälle koulutettua henkilökuntaa. Suuruusluokka on arviomme mukaan noin kymmenkertainen verrattuna työryhmän arvioon. Tämä koskee siis mielentilatutkimusprosessia kokonaisuudessaan.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskus painottaa, että ehdotusten toteutumiseksi tehdyt arviot resurssillisäyksiksi eivät ole riittävät. Siviilistä tulevien arviointi sekä työryhmän esittämä tehostettu arviointi lisäävät arviointikeskusten työmäärää huomattavasti. Tehostettuun valvontaan tulisi arviolta 50 henkilöä Länsi-Suomen alueelle vuodessa, mikä lisäisi valvottavien määrää noin 20 %.

Lausunnonantaja toteaa, että pelkästään koko rangaistuksen suorittaneiden kuuden rikoksenuusijan rangaistuksen suorittaminen vankilassa kolmen vuoden ajalta tulee maksamaan yli miljoona euroa – varsinkin kun he todennäköisesti joutuvat olemaan vankilassa vielä pidempään kuin kolme vuotta, koska he olivat syyllistyneet uuteen vakavaan väkivaltarikokseen. Ennaltaehkäiseviin toimiin kannattaa siis panostaa.

Väkivaltatyöhön liittyvää osaamista tulee lisätä henkilökunnan keskuudessa niin vankiloissa kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoissakin, ja siihen on varattava riittävästi resursseja. Myös ostopalvelujen käyttämisen siviilissä toteutettavaan ohjelma- ja kuntoutustyöhön on oltava mahdollista.

Aluekeskus pitää erittäin tarpeellisena ja kannatettavana mietinnössä esitettyä ehdotusta ohjausresurssien lisäämisestä väkivaltarikollisten kuntouttamiseen niin, että saadaan OMA-ohjelma pyörimään ainakin viidessä vankilassa.

Aluekeskus pitää myös tärkeänä, että kentällä varsin hyödylliseksi rangaistusajan toimenpiteiden suunnittelussa koettu riski- ja tarvearvio Rita tehtäisiin arviointikeskuksessa nykyistä suuremmalle joukolle.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja huomauttaa, että valtakunnallinen henkilöstötarve tulee olemaan nykyiseen verrattuna yli kolminkertainen, mikäli tässä mietinnössä ja muissa raporteissa ehdotetut arviointimenetelmät otetaan käyttöön. Arviointikeskuksissa olisi siten yli 200 henkilötyövuotta nykyisen 68

henkilötyövuoden sijasta. Tämä ei vaikuta perustellulta tilanteesta, jossa tulevalla viisivuotiskaudella samaan aikaan joudutaan sulkemaan laitoksia ja vähentämään henkilöstökehystä noin 150 työvuodella.

Yksi ratkaisu voisi olla se, että arviointia ei laajennettaisi nykyisestä lainkaan, vaan sitä päinvastoin supistettaisiin vastaamaan tarjolla olevia palveluja. Länsi-Suomen arviointikeskuksen alueella on päivätasolla noin 400 tuomittua, joilla on joko nykyisessä tai aikaisemmassa tuomiossa merkittävää väkivaltaa. Vain murto-osa heistä osallistuu vuosittain väkivaltariskiä vähentämään tarkoitettuihin toimintaohjelmiin. Arvioinnin laajentamista koskevat lisäresurssit voitaisiin kohdentaa arvioinnin sijasta varsinaiseen toimintaan, joka todennäköisesti on uusintarikollisuutta enemmän ehkäisevää kuin varsinaisen arviointi.

Rikosseuraamuslaitoksen Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen käsityksen mukaan ohjelmatyön laadullisessa kehittämisessä tulisi enemmän ottaa huomioon väkivaltarikoksien uusimisriskiin vaikuttavana keinona myös päihdetyön ja päihdeohjelmien kehittäminen sekä vankiloissa että yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tehtävässä työssä.

Lausunnonantaja muistuttaa, että yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtävät ovat jo lisääntyneet valvontarangaistuksen käyttöönoton myötä. Tulevaisuuden mahdolliset muutokset rangaistusten alitytäntöönpanoon liittyvien tehtävien siirtämiseksi yhdyskuntaseuraamustoimistoille, suunnitellun sakkopalvelun käyttöönoton sekä paineet normaaliyhteiskuntaan suuntautuvan verkostotyön kehittämiseksi lisäävät edelleen kyseisten yksiköiden työmääriä. Tästä näkökulmasta on vaikea nähdä rikoksen uusimisriskiin kohdentuvan laadullisen vaikuttavuuden sekä vakuuttavuuden kehittymisen edellytyksiä ilman henkilöstöresurssien lisäämistä tai uudelleen tarkastelua.

Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS toteaa, että työryhmän ehdottamat henkilöstön lisäykset ovat huomattavia. Rikosseuraamuslaitoksen hyvin tiukassa taloudellisessa tilanteessa mittava panostus kohdistuisi melko pieneen vankiryhmään. Olisiko lisäresurssia mahdollista käyttää muidenkin vankiryhmien hyväksi?

On tärkeää, että korkean väkivaltariskin omaaville vangeille järjestetään sekä rangaistusaikana, mutta erityisesti myös vapaudessa laadukkaita ja vetovoimaisia toiminta- ja kuntoutusohjelmia uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. On vakava puute, ettei yhteiskunta ole kyennyt järjestämään riittävässä määrin vankilassa väkivallan ehkäisyohjelmiin ja seksuaalirikosten ehkäisyohjelmiin osallistuneille jatkokuntoutusmahdollisuutta vapaudessa.

Naisvangit jäävät työryhmän esityksessä hyvin pieneen rooliin, eikä heidän erojaan tai erityistarpeitaan miesvankeihin verrattuna ole huomioitu. Naisvangeista suuri osa on sekä väkivallan tekijöitä että väkivallan uhreja, jotka tarvitsevat kuntoutuakseen apua trauman työstämiseen molemmista näkökulmista. Ohjelmatoiminnan suunnittelussa tulee ottaa huomioon mahdollisuus, että kohderyhmään voi kuulua myös naisia, ja että heidän erityisiin kuntoutustarpeisiinsa asianmukaisesti vastataan.

A-klinikkasäätiö kiinnittää huomiota siihen, että mietinnön mukaan ohjelmatyötä olisi käytännössä laajennettava tuntuvasti ja kohdennettava erityisesti pitkäaikaisvankeihin, vaikka ilmeisesti kokonaistaloudellisesti ja myös kriminaalipolitiikan vaikuttavuutta ajatellen etenkin lyhytaikaisvankien tavallisesti hyvin puutteellisia toimintaedellytyksiä tulisi kohentaa – erilaiset elämänhallinnalliset ongelmat ovat tutkimusten mukaan lyhytaikaisvangeilla vieläkin yleisempiä. Vakavan väkivaltarikoksen tehneen ja vaikkapa omaisuusrikoksesta tuomitun välinen raja on usein häilyvä.

Suomen Kriminolistiyhdistys ry pitää ehdotuksia käytännön toimiksi yleisesti ottaen kannatettavina. Riskiarviointien aiempaa järjestelmällisempi hyödyntäminen ja allokointi erityisesti korkean ja vakavan uusimisriskin suuntaan on kannatettavaa. Kannatettavaa on myös ohjelmien lisääminen täytäntöönpanossa, joskin tämä on tietysti merkittävä resurssikysymys ja antaa aiheita niin käytössä olevien kuin ehdotettujenkin ohjelmien vaikuttavuuden arviointiin ja jatkuvaan seurantaan.

4.8 Ilmoitusvelvollisuudet ja muu tiedonkulun kehittäminen

Helsingin käräjäoikeudella ei ole huomauttamista vapautuvaa vankia koskevia poliisille, asianomistajalle tai muulle henkilölle tehtäviä ilmoituksia koskevista ehdotuksista.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoiden sekä henkirikoksesta tuomittujen vapauttamisesta ilmoitettaisiin aina poliisille. Käräjäoikeuden mielestä ilmoitusvelvollisuutta voitaisiin tästä laajentaakin koskemaan myös vakaviin seksuaalirikoksiin syyllistyneitä ensikertalaisia. Tärkeää olisi myös pyrkiä laajentamaan ilmoituskäytäntöä asianomistajaan nähden.

Sisäasiainministeriö pitää mietinnön ehdotusta tiettyihin rikostyyppisiin liittyvästä aina tehtävästä vapautumisilmoituksesta kannatettavana, mutta esittää samalla, että ilmoitettavien vapautuvien kohderyhmä olisi laajempi. Erityisesti lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista tuomittujen vapautumisen, siis myös ensikertalaisten, tulisi aina sisältyä ilmoitettavien joukkoon.

On myös tärkeää, että poliisi saisi ilmoituksen yhteydessä tiedon riskiarviosta, asetetusta valvonnasta ja erityisistä valvontamääräyksistä, esimerkiksi valvonnan ehtojen rikkomisen varalta ja lakisääteisen tehtävänsä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Edelleen tarkoituksenmukaista olisi suorittaa tiedonsiirto sähköisesti.

Sisäasiainministeriö pitää hyvänä, että tiedon vangin vapautumisesta on voinut asianomistajälhtöisesti saada. Joissakin tilanteissa voi olla kuitenkin kohtuutonta, että rikoksesta ja sen seuraamuksista toipuvan uhrin edellytetään olevan aktiivinen asiassa. On sattumanvaraista, tiedustelee ko hän asiaa oikeaan aikaan. Hän ei myöskään saa tietoonsa, onko tekijä esimerkiksi avovankilassa tai karannut. Erityisen tärkeää tieto olisi tilanteissa, joissa asianomistajaan on kohdistunut useita saman tekijän tekemiä rikoksia nk. vainoamistilanteissa. Usein myös perhe- tai seksuaalisen väkivallan uhrille tieto on tärkeä. Huomiotta ei voi jättää myös esimerkiksi järjestäytynttä rikollisuutta vastaan todistaneen tiedonsaantitarvetta.

Sisäasiainministeriö kiinnittää huomiota myös siihen, että ulkoasiainministeriö on asettanut työryhmän selvittämään ja valmistelemaan Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan yleissopimuksen (CAHVIO) ratifiointitoimenpiteet. Yleissopimuksen 56 artiklassa edellytetään sopimusvaltioiden varmistavan, että uhreille ilmoitetaan rikoksenteikijän pakenemisesta tai tilapäisestä tai lopullisesta vapautumisesta, ainakin jos uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa.

Edellä olevaan viitaten sisäasiainministeriö pitää tärkeänä, että asianomistajille ilmoitetaisiin heidän sitä halutessaan, ainakin tuomitun vapautuessa, paetessa tai siirtyessä avovankilaan.

Poliisihallitus pitää tärkeänä, että tarve ilmoituskäytännön laajentamiseen asianomistajalle tai muulle uhatulle henkilölle selvitetään.

Poliisihallitus voi yhtyä työryhmän esittämään näkemykseen, että nykyisessä taloudellisessa tilanteessa poliisille ei voida asettaa uusia lakisäätöisiä velvollisuuksia vankilasta vapautuneiden valvonnassa, mutta käytännön yhteistyön kehittäminen poliisiin ja rikosseuraamusalan viranomaisten välillä on mahdollista.

Poliisihallitus pitää myös tärkeänä, että vapautettuja koskevan tiedonkulun kehittämiseen kiinnitetään huomiota poliisiin ja rikosseuraamusalan yhteistyösopimuksen seuraavan päivityksen yhteydessä työryhmän ehdotuksen mukaisesti. Ilmoitustieto ehdonalaista vapautuneesta valvottavasta tulee välittää sähköisesti suoraan poliisiin Vitja-järjestelmään Rikosseuraamuslaitoksen suunnitteilla olevasta uudesta asiakastietojärjestelmästä sen valmistuttua.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskus pitää Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin välisen yhteistyön tiivistämistä nykyisestä kannatettavana ajatuksena. Sen sijaan työryhmän esittämä ajatus siitä, että yhdyskuntaseuraamustoimiston tulisi ilmoittaa poliisille, kun valvottavan uusimisriski on akuutisti noussut, ei ole ongelmaton. Ensinnäkin pitäisi olla selvä ohjeistus siitä, miten työntekijä voisi uusimisriskin nousemisen luotettavasti todeta. Toiseksi tällainen ilmoitusvelvollisuus saattaa synnyttää epäluottamusta valvottavan ja valvojan välille.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja pitää työryhmän ehdotuksia poliisille ilmoittamisesta, ilmoituksista asianomistajalle tai muille henkilöille ja ehdotuksia ehdonalaisten vapauden lykkäämistä koskevasta käytännöstä perusteltuina.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue näkee rikosseuraamus- ja poliisiviranomaisten välisen tiedonvaihdon kehittämällä olevan erityistä merkitystä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tehtävälle asiakastyölle. Poliisilta ajankohtaisesti saatavissa oleva tieto valvonta-asiakkaan kiinniotosta edistäisi asiakastyön sisällöllisen vaikuttavuuden mahdollisuuksia.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos huomauttaa, että Euroopan neuvoston yleissopimuksessa naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi säädetään uhrin suojelutoimenpiteistä (56 artikla) varmistamalla, että uhreille ilmoitetaan, ainakin jos uhrin ja heidän perheensä saattavat olla vaarassa, rikosentekijän pakenemisesta tai tilapäisestä tai lopullisesta vapauttamisesta. THL esittää, että lainvalmistelussa yleissopimuksen mukainen sääntely ilmoituksesta asianomistajalle huomioitaisiin.

A-klinikkasäätiö kiinnittää huomiota ehdotukseen, jonka mukaan Rikosseuraamusviraston tulisi ilmoittaa kaikkien kohderyhmään kuuluvien vapautumisesta poliisille. Poliisille saattaa olla tästä rikostutkinnallista hyötyä. Epäselvää sen sijaan on, miten poliisi pystyy hyödyntämään tietoa rikosten ennaltaehkäisyssä tai torjunnassa.

Suomen Kriminolistiyhdistys ry:n mukaan ilmoittamiskäytäntöjä on syytä arvioida ja rationalisoida. Tällöin on erityisesti syytä kiinnittää huomiota siihen, että viranomaisten välinen tarpeellinen tiedonkulku on toimiva, joskin samalla on kiinnitettävä huomiota henkilön yksityisyyteen ja oikeusturvaan.

4.9 Lausunnonantajien muita havaintoja ja ehdotuksia

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, ettei ehdotuksesta ilmene, onko päihitteettömyyden valvonnasta tarkoitus tehdä jonkinlainen ostopalvelusopimus terveyskeskuksen tai päihdehuoltolain mukaisen yksikön kanssa. Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan nyt ehdotetulla säännöksellä ei voida velvoittaa terveyskeskusta ottamaan valvottavalta virtsanäytettä, vaan asiasta tulisi joko sopia tai säännellä erikseen.

Sisäasiainministeriö nostaa esille, että riskinarvioinnissa ei huomioida perheväkivaltaa, joka on usein piilorikollisuutta. Väkivaltarikoksesta tuomitulla on suurempi riski väkivaltakäyttäytymiseen myös perheessä tai parisuhteessa, mikä on tärkeää huomioida arvioitaessa vapautettavan väkivallan uusimisriskiä ja siihen liittyvää valvonnan tarvetta. Riskinarvioinnissa ei huomioida riittävästi perheen turvallisuutta, vaan tarkastelukulmana on pikemmin toinen, vangin sopeutuminen yhteiskuntaan.

Vanhan Vaasan sairaala muistuttaa, että väkivaltariskin arviointi on vaikeaa ja eettisesti ongelmallista. Rangaistusjärjestelmä Euroopan maissa ja laajemminkin maailmalla on usein koventunut yksittäisten graavien rikosten aiheuttaman poliittisen paineen seurauksena eli järjestelmämuutoksia on eri maissa usein tehty kriisitilanteissa. Tässä mielessä on erittäin myönteistä, että maassamme on kyetty pohtimaan keinoja väkivaltariskin ehkäisemiseksi ikään kuin ”rauhanomaisessa tilanteessa”; ilman yksittäisten tekojen tuomaa poliittista painetta.

Lausunnonantaja kiinnittää huomiota siihen, ettei mietinnössä referoitujen tutkimusten aineistossa ollut todettu naisten tekemiä uusia väkivallantekoja. Muissa tutkimuksissa on todettu, että myös naiset uusivat henkirikoksia. Erityisen suuri uusimisriski näyttäisi olevan lapsensa surmanneilla äideillä, mutta tämän ryhmän uusimisriskin osalta oikeusministeriön keinot ehkäistä rikosten uusimista lienevät vähäisemmät. Tähän ryhmään kuuluvat henkilöt oireilevat usein psykiatrisesti ja tällaisten tekojen ennaltaehkäiseminen sopinee paremmin sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän piirissä hoidettavaksi.

Rikosseuraamuslaitoksen Länsi-Suomen aluekeskuksen mukaan olisi välttämätöntä, että tieto arvioinnin tuloksista saataisiin hyödynnettyä erilaisia päätöksentekotilanteita varten. Esimerkiksi arviointikeskuksen tulisi saada lausunto tiedoksi rangaistusajan suunnitelman tekemistä varten ja johtajan päättäessään vangin päästämistä ehdonalaan vapauteen – nykyään tämä ei ole mahdollista. Näin saadaan järkevöitettyä myös rangaistusajan sisältö korkean väkivaltariskin vangeille eikä tarvitse uudestaan panostaa niin paljon niiden vankien arviointiin, joille jo on tehty vaarallisuusarvio tai väkivaltariskin arvio.

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtaja huomauttaa, että staattinen ja dynaaminen riski ovat teoreettisia käsitteitä ja ainakin tilastollisen tutkimuksen yhteydessä vaikeat käsitteellisesti hallita. Staattisia tekijöitä ei voi rakentua ilman dynaamisia, toimintaa ohjaavia tekijöitä. Nykyisissä tilastollisissa, ryhmätasolla hyvin tarkoissa rikoksen uusimista ennustavissa malleissa dynaamisten tekijöiden lisääminen malliin ei näytä juurikaan lisäävän sovitettavien mallien selitysosuutta. Tätä asiaa tulisi käsitellä enemmän mietittäessä uusien, nykyistä laajempien ja täsmällisten arviointimenetelmien käyttöönottoa.

Mielentilan tutkimista ja vaarallisuuden arviointia koskevaan jaksoon lausunnonantaja huomauttaa, että nykyisessä käytännössä terveydenhuollon lausunto ei tule arviointikeskuksen tietoon. Siten elinkautista tuomiota tai koko rangaistusaikaa suorittavien vapauttamista koskevat, vaarallisuutta arviotaessa huomiodut riskitekijät jäävät piiloon, eikä arviointikeskus voi ottaa niitä huomioon vaiheittaista vapauttamista suunniteltaessa. Arviointikeskus saa rikosseuraamusviraston lausunnon käyttöönsä ja lausunnosta voi käydä ilmi, että arvioitu on määritelty erityisen vaaralliseksi toisen hengelle ja terveydelle. Arviointikeskus ei kuitenkaan tiedä, mistä on kysymys, eikä voi kohdistaa jäljellä olevana vankeusaikana rangaistusajan suunnitelmaa siten, että vaarallisuuden dynaamiisiin komponentteihin voitaisiin pyrkiä vaikuttamaan.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että työryhmässä, jossa on käsitelty sosiaali- ja terveysministeriön (STM) hallinnonalaan kuuluvia lääketieteellisiä ja käyttäytymistieteellisiä kysymyksiä, olisi ollut perusteltua olla mukana myös STM:n tai sen alaisen viiraston edustaja. Laitos esittää myös joitakin yksittäisiä täsmennyksiä mietinnön tekstiin.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa myös, että mielentilalausunto on objektiivinen lausunto tutkittavan syyntakeisuudesta teon/tekojen suhteen ja hoidon tarpeesta mielentilatutkimuksen päättyessä, eikä lausuntoon ole tarkoituksenmukaista sisällyttää hoitosuosituksia. Mietinnön mukaan lausunnoissa esitetään nykyään keinoja niiden tilanteiden ehkäisemiseksi, jotka arvion perusteella nostavat tutkittavan yksilöllistä väkivaltariskiä.

Valvira huomauttaa, että potilaan oikeus saada hoidon perusteet yksilökohtaisesti arvioiduiksi koskee bentsodiatsepiineja tarvitsevien lisäksi myös muita väärinkäyttöön soveltuvia myyntiluvan saaneita lääkkeitä, kuten bentsodiatsepiinien tavoin vaikuttavia nukahtamislääkkeitä, pregabaliinia, ADHD-stimulanttilääkkeitä ja kipulääkkeitä, jotka nekin kaikki voivat olla väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöitä, erityisesti yhtä aikaa alkoholin kanssa käytettyinä.

A-klinikkasäätiö huomauttaa, että työryhmän esitykset rajautuvat rikosseuraamusjärjestelmän puitteisiin, vaikka voisi olettaa, että uusintarikollisuuden, myös väkivaltarikollisuuden, ehkäisyssä keskeistä olisivat pikemminkin seuraamusjärjestelmän ulkopuoliset vapautuvia vankeja yhteiskuntaan integroivat toimenpiteet. Esimerkiksi asumismahdollisuuksien lisääminen ja erityistuetut asuttamisen muodot olisivat todennäköisesti yhtä tärkeitä uusintarikollisuuden ehkäisyssä, kun tiedetään, että näistäkin vangeista vapautuu suuri osa vailla minkäänlaista osoitetta.

Niuvanniemen sairaala kommentoi mietinnön sivulla 33 olevaa tekstiä toteamalla, että mielentilatutkimuksessa ei yleensä kuvata tulevia riskejä, ellei nimenomaan ole pyydetty lausumaan myös vaarallisuudesta.

Lisäksi lausunnonantaja toteaa, ettei mietinnössä ole mainittu erikseen alentuneesti syyntakeisina tuomittuja. Tähän ryhmään kuuluu kuitenkin sellaisia erityistapauksia, joissa jopa hoidollisen tyyppinen erityiskohtelu olisi paikallaan. Tietoisena siitä, että vangeille tehdään vankiloissa terveystarkastuksia lausunnonantaja ehdottaa, että alentuneesti syyntakeiset tulisi aina saattaa psykiatriseen arvioon.

Suomen Kriminolistiyhdistys ry mainitsee, että mietinnössä selvitetään ansiokkaasti Euroopan neuvoston kannanottoja rikosten uusimiseen ja vaarallisiin rikosentekijöihin. Erityisen merkittävää olisi lisäksi tarkastella lähemmin sitä peruskysymystä, miten EN, EIS ja EIT sekä muutkin ihmisoikeusvelvoitteet suhtautuvat rikosperusteiseen turvaamistoimenpideluontoiseen vapaudenriistoon – onko se sallittua ja millaisin reunaehdoin?

LIITE

Korkeimmalle oikeudelle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille on varattu tilaisuus antaa lausuntonsa asiasta.

JAKELU Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto
rikos- ja prosessioikeuden yksikkö
julkisoikeuden yksikkö

Sosiaali- ja terveysministeriö
Sisäasiainministeriö
Poliisihallitus

Helsingin hovioikeus
Vaasan hovioikeus

Helsingin kärjäoikeus
Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus
Lapin kärjäoikeus

Itä-Suomen syyttäjänvirasto
Kanta-Hämeen syyttäjänvirasto

Etelä-Suomen rikosseuraamusalue
Länsi-Suomen rikosseuraamusalue
Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue

Rikosseuraamuslaitoksen oikeudellinen yksikkö
Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö
Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri / oikeuspsykiatria
Vanhan Vaasan sairaala
Niuvanniemen sairaala
Psykiatrinen vankisairaala / Vantaan yksikkö
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Suomen Lakimiesliitto
Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopiston lääketieteellinen tiedekunta / oikeuspsykiatria

A-klinikkasäätiö
Kriminaalihuollon tukisäätiö
Suomen Kriminologistiyhdistys ry
Vankien omaiset VAO ry

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-256-9 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIOEUVESTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi